

Tranziția elevilor din România în învățământul secundar superior

Modele și scenarii

dr. Andreea Eșanu,
cu sprijinul Consiliului Director al Coaliției pentru Educație,
mai ales dr. Liliana Romaniuc și Daniela Vișoianu
9 martie 2023

SINOPSIS

SCENARIILE ALE TRANZIȚIEI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR SUPERIOR

1

SCENARIU CU FLEXIBILITATE REDUSĂ

Scenariul 1 (în vigoare)

- ✓ Evaluare națională la finalul clasei a VIII-a.
- ✓ Probe: matematică, limba română, probe de aptitudini (pentru învățământul vocațional/profesional).
- ✓ Repartizare computerizată pentru toți elevii.

Scenariul 2 (propus în noul proiect de lege)

- ✓ Evaluare națională standardizată la finalul clasei a VIII-a, cu 2 probe: matematică, limba română.
- ✓ Repartizare computerizată pentru 40% din locurile disponibile în licee.
- ✓ Selecția pentru liceu în cazul cererii mai mari este completată cu încă 2 probe la alegerea liceului, pentru 60% din locurile disponibile;

2

SCENARIU CU FLEXIBILITATE MODERATĂ

Scenariul 3 (bazat pe Legea 1/2011)

- ✓ Evaluare națională (externă) standardizată la finalul clasei a VIII-a;
- ✓ Probe: limba română, matematică-științe, o limbă de circulație internațională;
- ✓ Portofoliu educațional care include rezultatele școlare pentru clasele V-VIII și rezultatele la evaluarea națională;
- ✓ Tranziția la liceu se face în baza portofoliului educațional, în limita locurilor disponibile.
- ✓ Dacă numărul de locuri este mai mic decât cererea, se introduc criterii de departajare: 70% portofoliu educațional și media generală de absolvire; 30% decizia liceelor (ex. probă suplimentară de admitere).

3

SCENARIU CU FLEXIBILITATE RIDICATĂ

Scenariul 4 (nou)

- ✓ Evaluare națională (externă) standardizată la finalul clasei a VIII-a, cu probe: matematică, limba română, științe, istorie, o limbă de circulație internațională;
- ✓ Liceele stabilesc criteriile de selecție pentru fiecare program, specializare etc. în principal pe baza rezultatelor de la evaluarea națională (medie generală, nota la o anumită probă etc.).
- ✓ Elevii se înscriu la liceu în funcție de preferințe;
- ✓ Liceele selectează elevii înscriși potrivit criteriilor (în cazul în care numărul de înscrieri depășește numărul de locuri);
- ✓ Liceele își refac oferta educațională, în cazul în care numărul de înscrieri este semnificativ sub numărul de locuri;

Scenariul 5 (nou) / 5a

- ✓ Portofoliu educațional construit prin evaluări naționale (externe) standardizate programate pe durata ultimilor doi ani de gimnaziu;
- ✓ Există adoptate și se implementează standarde naționale de evaluare/performanță pentru rezultatele școlare din gimnaziu;
- ✓ Pot fi programate probe la finalul gimnaziului;
- ✓ Liceele stabilesc criteriile MINIME de acces pentru fiecare program, specializare (portofoliu educațional, inclusiv rezultatele la evaluarea națională, preferințele elevilor, opțional probe suplimentare etc).
- ✓ Elevii se înscriu la liceu în funcție de preferințele lor, ale familiilor sau în funcție de oferta educațională în baza unui proces de consiliere;
- ✓ Liceele selectează elevii care îndeplinesc criteriile minime; în cazul în care numărul de înscrieri depășește numărul de locuri, se are în vedere un sistem de selecție;
- ✓ Liceele își refac oferta educațională, în cazul în care numărul de înscrieri este semnificativ sub numărul de locuri;

Scenariul 5b (nou)

- ✓ Portofoliu educațional cu standarde naționale de performanță pentru rezultatele școlare din gimnaziu;
- ✓ Restul caracteristicilor scenariului 5;
- ✓ Nu există evaluări externe standardizate la finalul gimnaziului, elevii fac tranziția către liceu în baza portofoliului educațional și consilierii școlare;

A. Aspecte introductive

Există foarte puține studii comparative la nivel internațional cu privire la tranziția elevilor din învățământul secundar inferior (gimnaziu – ISCED 2) în învățământul secundar superior (liceu sau învățământ profesional – ISCED 3), a se vedea (OECD 2022).

Diferența între învățământul secundar inferior și cel superior este dată de diversitatea programelor de studii și a specializărilor oferite elevilor în învățământul secundar superior, miza principală fiind orientarea lor către învățământul terțiar și către o carieră într-un domeniu profesional.

În majoritatea țărilor OECD vârsta tranziției este 16 ani. În România, vârsta tranziției este la aproximativ 15 ani (similar cu Cehia, Franța, Grecia, Ungaria, Portugalia, Slovacia sau Spania).

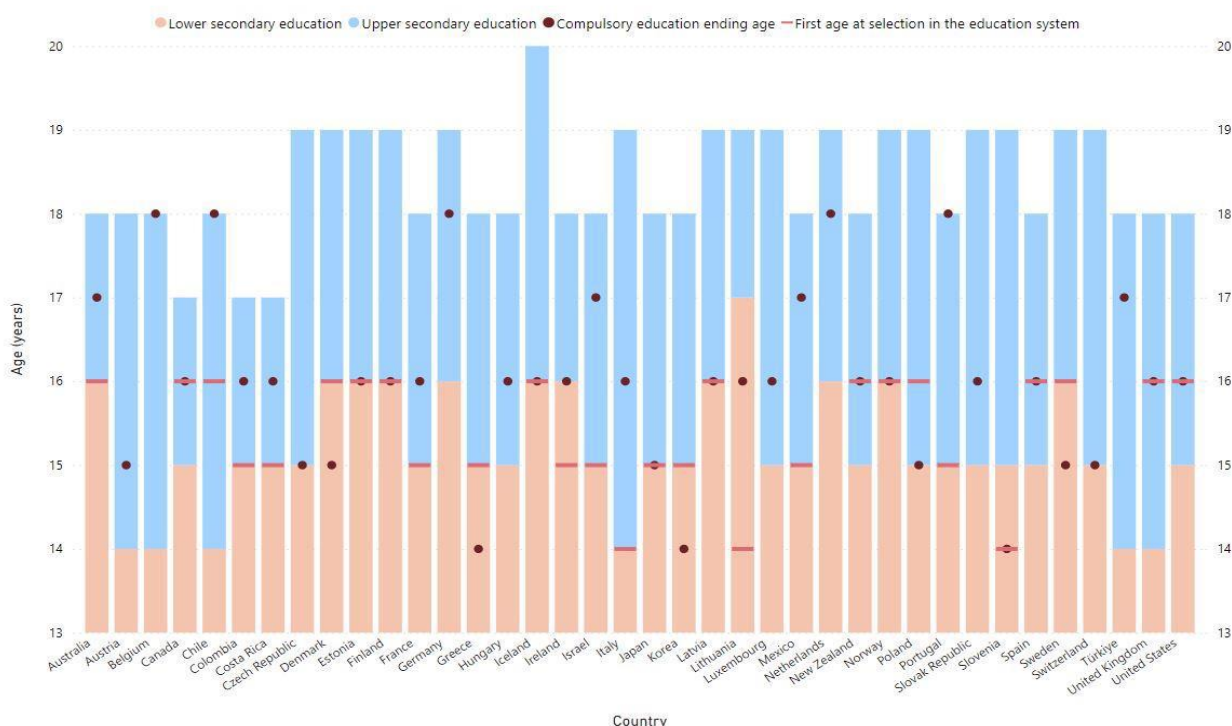

Fig. 1. Sursa: (OECD 2022, p. 11, figura 1)

Gestionarea tranziției din învățământul secundar inferior în cel superior este foarte importantă pentru foarte multe state. 42 dintre ele au fost analizate în recent apărutul raport OECD *Managing student transitions into upper secondary pathways* (2022).

Din rațiuni de productivitate economică, bunăstare socială și individuală, miza generală pentru toate aceste state este **realizarea unei tranziții cât mai continue (smooth), în care procentul elevilor care nu reușesc să facă cu succes pasul în învățământul secundar superior să nu depășească 10% per generație.**

Pe de altă parte, **majoritatea statelor evită să apropie de 100%** procentul elevilor care fac tranziția între cele două niveluri de școlaritate pentru că există riscul ca elevii cu carențe foarte mari în ceea ce privește competențele de bază (preponderent de matematică și citire) să nu dezvolte aceste competențe nici pe durata învățământului secundar superior. Din acest punct de vedere, se poate constata că la nivelul a numeroase țări OECD există procente semnificative

de elevi care sunt obligați să repete ultima clasă de gimnaziu pentru a atinge în cele din urmă nivelul de bază așteptat pentru trecerea în învățământul secundar superior.

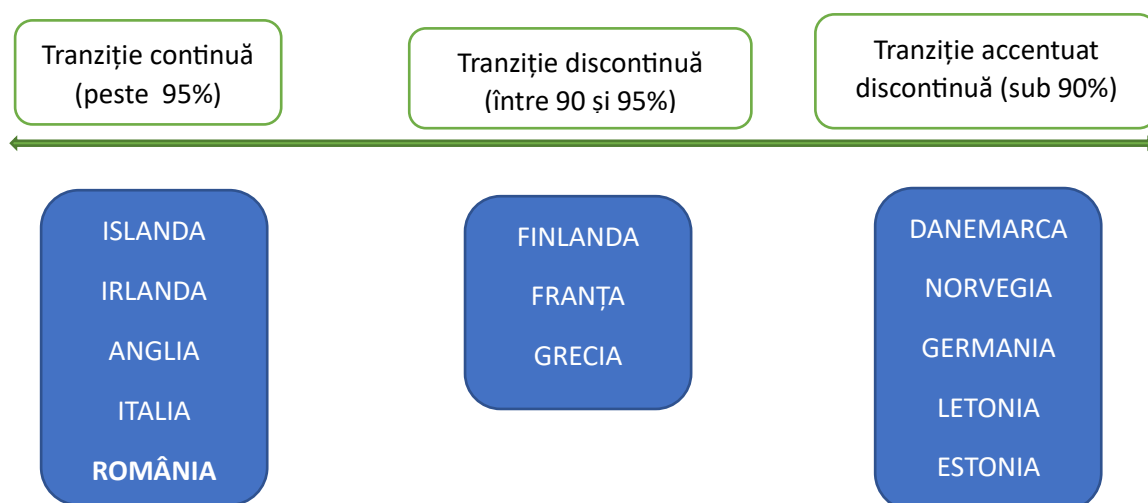

Fig. 2. Tipul de tranziție după procentul de promovare

În România, la nivelul anului școlar 2021-2022, rata de tranziție din învățământul secundar inferior (gimnaziu) la cel secundar superior (liceu și învățământ profesional) a fost de 95,8%, rată comparabilă cu anii precedenți, ceea ce face ca țara noastră să se înscrie în stratul țărilor cu **tranziții continue**, asemănându-se din multe puncte de vedere cu Italia (Grassucci, 2022). Și examinarea tranzițiilor din ani precedenți arată procente asemănătoare, deci se poate aprecia că România are o tranziție relativ stabilă în timp.

Tabel 26. Rata de tranziție în învățământul liceal și profesional

		2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022
Învățământ liceal și profesional	Total	96,7	96,7	94,4	93,9	93,7	94,9	94,3	95,3	97,3	95,8
	Feminin	94,4	94,6	93,4	93,9	93,8	94,7	94,5	95,4	97,1	95,8
	Masculin	98,8	98,7	95,4	93,8	93,6	95,2	94,2	95,1	97,5	95,7
Învățământ liceal	Total	92,2	91,9	79,6	78,0	77,4	77,8	77,1	73,2	75,9	76,5
	Feminin	92,3	92,4	84,9	84,0	83,4	83,5	83,1	79,5	81,8	82,5
	Masculin	92,0	91,5	74,4	72,3	71,7	72,3	71,4	67,1	70,3	70,9
Învățământ profesional	Total	4,5	4,8	14,9	15,9	16,3	17,1	17,2	22,1	21,4	19,3
	Feminin	2,1	2,2	8,5	9,9	10,4	11,2	11,4	15,9	15,3	13,3
	Masculin	6,9	7,2	20,9	21,6	21,8	22,9	22,8	28,0	27,2	24,8

Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2013-2022

Fig. 3. Rata de tranziție potrivit Raportului privind starea învățământului preuniversitar 2021-2022

B. Tranziția în învățământul secundar superior – modele internaționale

Tranziția de la învățământul secundar inferior la învățământul secundar superior prezintă, în majoritatea statelor analizate de raportul OECD (2022), două componente:

- 1) Cerințe generale pentru **absolvirea** din învățământul secundar inferior și accesul în învățământul secundar superior.
- 2) **Selecția** (admiterea) elevilor în programe educaționale și specializări în învățământul secundar superior.

Pe ambele componente, la nivel internațional se pot identifica mai multe modele.

B1. Cerințe generale pentru absolvirea din învățământul secundar inferior și accesul în învățământul secundar superior

La nivelul țărilor OECD există trei modele de bază ale absolvirii elevilor din învățământul secundar inferior și accesul în învățământul secundar superior.

Este important de remarcat că miza acestor modele este stabilirea unui set de cerințe generale care trebuie îndeplinite astfel încât să se poată afirma că un elev a absolvit învățământul secundar inferior din învățământul secundar inferior și poate trece în cel superior.

Modelul A 1:

- **Examinare externă la finalul gimnaziului** care certifică absolvirea gimnaziului și accesul în învățământul secundar superior.

Acest model este aplicat în prezent de cinci țări din Europa membre OECD: Italia, Germania, Estonia, Letonia, Lituania. Este interesant de remarcat că, cu excepția notabilă a Italiei, unde potrivit datelor din 2022 tranziția este tot mai continuă, Germania, Estonia, Letonia, au tranziții accentuat discontinue, ceea ce arată că acest tip de examinare externă la finalul gimnaziului **este în majoritatea țărilor care o aplică o „evaluare cu miză mare”**.

Modelul A 2:

- **Evaluare la clasă sau la nivelul școlii** (note și medii școlare) la finalul gimnaziului certifică absolvirea gimnaziului și accesul în învățământul secundar superior.

Acest model este aplicat în prezent **în majoritatea țărilor din Europa membre OECD**.

Câteva exemple de țări europene care aplică exclusiv modelul A 2 sunt: Austria, Olanda, Polonia, Franța, Finlanda, Ungaria.

Unele dintre aceste țări aplică însă **un model combinat (1 cu 2)**.

Câteva exemple de țări care aplică un model combinat sunt: Italia, Germania, Estonia, Letonia, Lituania. În Estonia, de exemplu, un elev poate absolvi gimnaziul chiar dacă nu promovează examenul național extern, prin examinare locală (la nivelul școlii)¹.

Modelul A 2 este cel mai răspândit în Europa, modelul A 1 fiind aplicat de obicei în combinație cu modelul A 2, cel mai probabil pentru a diminua riscurile asociate unei singure evaluări, în condițiile în care aceasta este o evaluare cu miză mare.

¹ <https://ncee.org/country/estonia/>

Modelul A 3:

- **Acces automat în învățământul secundar superior** în baza atingerii la finalul gimnaziului a unor standarde minime de performanță.

Acest model este aplicat în câteva țări europene membre OECD: Islanda, Irlanda, Anglia. Este semnificativ faptul că **aceste țări se numără și printre țările cu tranzițiile cele mai continue între învățământul secundar inferior și cel superior** din cele discutate aici, **excepție făcând Italia care are o „evaluarea cu miză mare”, dar și o tranziție continuă** – ceea ce pare relativ contra-intuitiv.

Deși se aseamănă în linii mari cu Italia, **cazul României este unul relativ aparte**, întrucât este singura țară cele aproximativ 30 de țări europene discutate în raportul OECD (2022) care implementează o formă de absolvire a învățământului secundar inferior și de tranziție în învățământul secundar superior **care conține elemente din toate cele trei modele** evidențiate mai sus.

MODELUL 1	MODELUL 2	MODELUL 3
Germania	Germania	Islanda
Estonia	Estonia	Irlanda
Letonia	Letonia	Anglia (și în general MAREA BRITANIE)
Lituania	Lituania	
Italia	Austria	
	Olanda	
	Franța	
	Polonia	
	Ungaria	
	Finlanda	
	Cehia	
	Slovacia	
România	România	România

Fig. 4. Situația României relativ la cele 3 modele de absolvire identificate

Teoretic, absolvirea învățământului secundar se face în România în baza promovării (cu media minim 5) a clasei a VIII-a; cu toate acestea, **elevii români pot face tranziția către învățământul secundar superior fără a susține examenul de evaluare națională**. Indiferent de notele obținute la examenul de evaluare națională, un elev este admis în mod automat în învățământul secundar superior.

Această situație nu se aseamănă nici cu cea din Estonia, nici cu cea din Italia. Pare să fie o particularitate a sistemului educațional din România **care derivă probabil din caracterul obligatoriu al învățământului secundar superior asociat cu „moștenirea” și valorizarea unei evaluări cu miză mare la sfârșitul învățământului secundar inferior**.

B2. Selecția elevilor în programe educaționale și specializări în învățământul secundar superior

În multe state, accesul în învățământul secundar superior este dublat de o selecție a elevilor în programe educaționale (rute, profiluri, filiere) și specializări diversificate. **Cu cât oferta de programe educaționale și de specializări este mai mare, cu atât selecția și orientarea elevilor către aceste programe și specializări reprezintă o practică mai uzuală.**

Diversificarea programelor educaționale și a specializărilor este importantă în învățământul secundar superior pentru că deschide elevilor accesul la învățământul terțiar, și odată cu acesta și accesul către diferite profiluri de carieră care necesită cunoștințe și competențe în domenii specifice. Tot din acest punct de vedere, statele sunt preocupate să asigure inclusiv programe educaționale de calitate înaltă în învățământul secundar superior, pentru a facilita accesul tinerilor la calificări de nivel avansat. Pe de altă parte, cu cât oferta de programe educaționale și de specializări din învățământul secundar superior este mai mare, cu atât devine mai important ca **flexibilitatea** traseelor educaționale individuale să crească.

Problema echității devine la rândul său tot mai acută în aceste condiții, întrucât ierarhizarea elevilor, în unele cazuri excesivă, generează polarizare în sistemul de educație, în sensul în care programele de studii de calitate înaltă ajung să fie frecventate preponderent de elevi proveniți din grupuri sociale și din medii economice avantajate (*Eurydice 2020, pp.18-19*), iar diferența între calitatea acestor programe de studii și toate celelalte tinde să fie la rândul său tot mai mare (*ibidem*). De exemplu, polarizarea extremă a sistemului de educație a fost principalul motiv pentru care, în anul 2018, Turcia a inițiat reformarea sistemului de tranziție a elevilor din învățământul secundar inferior în cel superior (Kitchen et al., 2019), printr-un set de măsuri care se aseamănă destul de mult cu unele propuneri din proiectul de lege a învățământului preuniversitar inițiat în 2022 de Ministerul Educației din România (vers.1, iunie 2022).

În România, situația de fapt, care include atât o evaluare națională cu miză mare, cât și o tranziție automată în învățământul secundar superior face ca polarizarea între ruta teoretică (și vocațională), pe de o parte, și ruta tehnologică (și profesională), pe de altă parte, să fie tot mai accentuată. Accesul în învățământul secundar pe ruta alternativă nu este condiționat de o „promovare” a evaluării naționale, drept pentru care nivelul acestor programe este foarte scăzut². În ceea ce privește învățământul liceal tehnologic, aici ajung în general elevii cu rezultatele cele mai slabe la evaluarea națională, iar calitatea acestor programe este scăzută³.

Astfel, în fapt, deși în România tranziția în învățământul secundar superior este continuă, **un procent de aproximativ 38,3% din populația de elevi care face tranziția în învățământul secundar superior⁴ este orientat anual, prin sistemul de selecție de la evaluarea națională, către rute/filieri/programe educaționale neperformante sau slab-performante (i.e. învățământ profesional și liceal tehnologic)⁵.**

² Rata de abandon este semnificativ mai ridicată în învățământul profesional (2,3%) față de învățământul teoretic și tehnologic (1,6%). v. „Raportul privind starea învățământului preuniversitar 2021-2022”, p.5-6.

³ Potrivit unui studiu UEFISCDI din 2017, procentul elevilor din clase terminale care s-au înscris la examenul de Bacalaureat a fost de 50% pe filiera liceelor tehnologice, față de 88% pe filiera liceelor teoretice (UEFISCDI 2017, p.1). De asemenea, „filiera tehnologică a avut cea mai mare scădere a ratei de promovare la examenul de bacalaureat (35,27% din 2009 în 2017), precum și a numărului absolut de absolvenți cu diplomă de bacalaureat (de la 102.623 elevi în 2009 la 25.014 elevi în 2017)”. (*ibid.* p.3).

⁴ Cifra calculată în baza datelor prezentate în „Raportul privind starea învățământului preuniversitar 2021-2022”, p. 30-35.

⁵ Coaliția pentru Educație a evidențiat într-un raport din 2018 o serie de probleme cu care se confruntă învățământul profesional și tehnic în România: lipsa resurselor, slaba pregătire a cadrelor didactice, lipsa relevanței pentru piața muncii, presărarea claselor de învățământ profesioanal printre clase de liceu tehnhologic, amestarea și suprapunerea calificărilor, lipsa unei evaluări vocaționale (*Momentul critic al învățământului profesional din România 2018*).

Cum poate fi îmbunătățită selecția actuală?

La nivel de practici internaționale, se pot identifica o serie de modele care, pe de o parte, urmăresc să păstreze avantajele unui învățământ secundar superior diferențiat, iar, pe de altă parte, urmăresc să echilibreze riscurile asociate selecției elevilor, precum cele de inechitate, segregare, programe educaționale de slabă calitate.

Există **3 factori principali care determină**, în general, **selecția** și care au influențe diferite în funcție de tipul de model aplicat de o țară sau alta (OECD 2022). Acești 3 factori sunt:

- **Performanța școlară (rezultatele învățării).**
- **Preferințele familiei și ale elevului.**
- **Recomandările profesorilor și ale școlilor.**

Pornind de aici, se pot identifica următoarele modele:

Modelul S 1:

- **Selecție preponderent sau exclusiv în funcție de performanța academică.**

La nivel internațional sunt practicate două sub-variante:

- a) selecția în baza ierarhizării elevilor prin administrarea unei evaluări externe (naționale) standardizate, respectiv
- b) selecția în baza rezultatelor școlare/evaluărilor anterioare de la clasă.

Și pentru procesul de selecție există țări care aplică atât (a), cât și (b), sau o formă combinată.

Se constată că **modelul care include evaluări externe standardizate pentru selectarea elevilor într-un program educațional în învățământul secundar superior este aplicat într-un număr restrâns de țări din Europa**, iar majoritatea celor care îl aplică o fac în combinație cu considerarea altor factori precum: rezultatele școlare/evaluările anterioare la clasă sau preferințele familiei și ale elevilor (OECD 2022).

	Evaluare externă standardizată	Rezultate școlare/evaluări anterioare la clasă	Preferințe elev/familie
Estonia	Da	Da	Da
Norvegia	Da	Da	Nu
Polonia	Da	Da	Nu
Republica Cehă	Da	Da	Da
Ungaria	Da	Da	Da
Danemarca	Da	Nu	Da
Anglia (MAREA BRITANIE)	Da	Nu	Da

Fig. 5. Modalități de folosire a evaluării externe standardizate pentru selectarea elevilor în învățământul secundar superior – țări cu selecție bazată preponderent pe evaluări externe standardizate (modelul S1a)

Un număr mai mare de țări din Europa aplică varianta b) a modelului S 1, adică un tip de selecție bazat preponderent pe rezultate școlare/evaluări anterioare la clasă ca indicator al performanței academice. Majoritatea acestora iau în calcul și preferințele familiei și ale elevului pentru un program educațional sau altul, chiar dacă acestea nu constituie criteriul principal.

Trebuie remarcat însă că **aceste țări sunt totodată și țări care nu au școli puternic segregate pe criterii de performanță.**

	Evaluare externă standardizată	Rezultate școlare/evaluări anterioare la clasă	Preferințe elev/familie
Finlanda	Nu	Da	Da
Franța	Nu	Da	Da
Islanda	Nu	Da	Da
Suedia	Nu	Da	Da
Germania	Nu	Da	Da
Olanda	Nu	Da	Nu
Slovacia	Nu	Da	Da
Elveția	Nu	Da	Nu
Luxemburg	Nu	Da	Da

Fig. 6. Modalități de folosire a rezultatelor școlare/evaluărilor anterioare la clasă pentru selectarea elevilor în învățământul secundar superior - țări cu selecție bazată preponderent pe folosirea rezultatelor școlare/evaluărilor anterioare (modelul S1b)

Modelul S 2:

- **Selecție preponderent în funcție de preferințele familiei și ale elevilor.**

Există un număr semnificativ de state care fac selecția elevilor în învățământul secundar superior preponderent în funcție de preferințele familiei și ale elevilor.

	Evaluare externă standardizată	Rezultate școlare/evaluări anterioare la clasă	Preferințe elev/familie
Portugalia	Nu	Într-o anumită măsură ⁶	Da
Slovenia	Nu	Într-o anumită măsură	Da
Austria	Nu	Într-o anumită măsură	Da
Belgia	Nu	Într-o anumită măsură	Da
Spania	Nu	Într-o anumită măsură	Da
Italia	Nu	Într-o anumită măsură	Da
Lituania	Nu	Într-o anumită măsură	Da
Grecia	Nu	Într-o anumită măsură	Da
Turcia	Nu	Nu	Da

Fig. 7. Țări cu tranziție preponderent în funcție de preferințele familiei și ale elevilor, dar și cu luarea în considerare în proporții variabile a rezultatelor academice (sub formă de rezultate școlare/evaluări anterioare, fără evaluarea externă standardizată)

⁶ Pentru clarificarea indicativului „într-o anumită măsură”, se poate vedea Figura 8 de mai jos.

Acest model favorizează orientarea elevilor către domenii și specializări de interes pentru ei, valorifică consilierea școlară, diminuează segregarea școlilor pe criterii de performanță și a elevilor pe criterii socio-economice, și promovează diversitatea în interiorul școlilor.

Totuși, după cum o arată datele de la PISA 2018, chiar și în țările în care selecția este ghidată preponderent de preferințele familiei și ale elevilor, există indicatori ai performanței academice care contează într-o măsură mai mare sau mai mică. Acești indicatori sunt măsurați inclusiv prin așa numitele *placement tests* (teste de plasament)⁷ administrate inclusiv de instituțiile de învățământ care admit propriu-zis elevii și care înlocuiesc rezultatele școlare anterioare (a se vedea figura 8 de mai jos).

Indicatorii academici balansează cu o dimensiune obiectivă importantă preferințele exprimate de familii sau de elevi.

Public, upper secondary schools

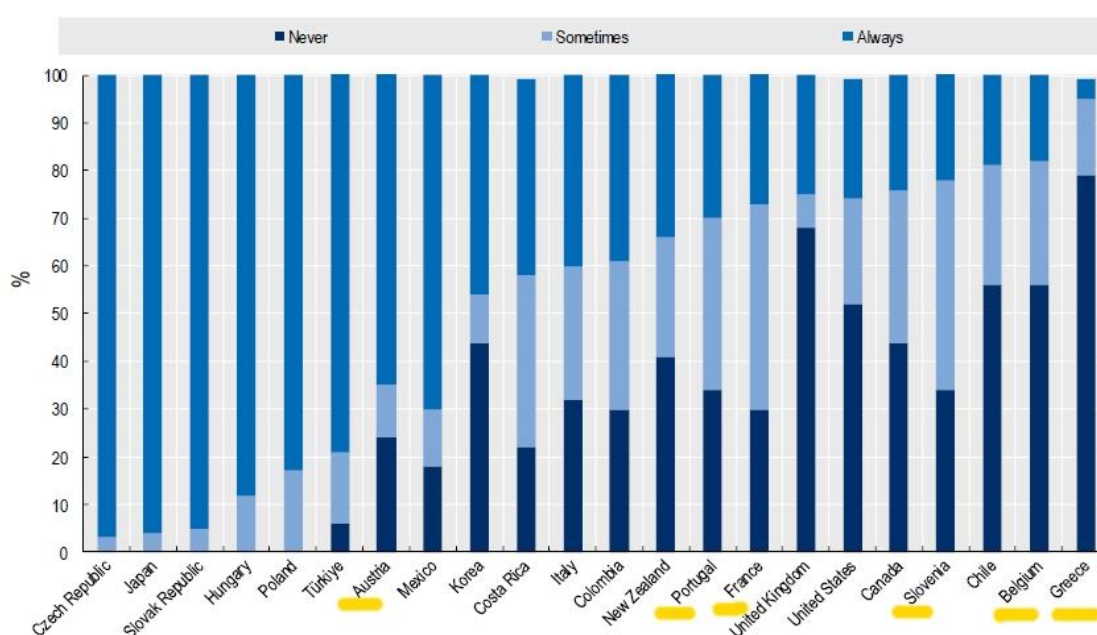

Fig. 8 Tranziția elevilor în învățământul secundar superior în funcție de performanța academică a elevului (inclusiv teste de plasament), PISA 2018 . Sursa: (OECD, 2021).

Este interesant de menționat în contextul dezbaterii publice din România cazul Turciei care, până în 2018, a implementat un model de selecție a elevilor în învățământul secundar superior bazat pe o evaluare națională standardizată, astfel încât locurile în învățământul secundar superior erau acordate competitiv ca urmare a rezultatelor la evaluarea standardizată, dar a renunțat la el, în favoarea unui model de tipul S2, după considerarea unor aspecte de felul celor enumerate mai sus: segregarea accentuată a școlilor pe criterii de performanță și presiunea foarte mare asupra elevilor. **În prezent, Turcia încearcă să implementeze un sistem de tranziție preponderent pe preferințele familiilor și elevilor, excepție făcând câteva programe educaționale de calitate înaltă, în care admiterea elevilor este condiționată de rezultatele acestora la un examen național (extern) administrat în mod facultativ (Kitchen et al. 2019).**

⁷ Aceste teste pot fi și teste de inteligență, teste de aptitudini, de competențe (lingvistice, digitale etc.), nefiind neapărat teste cu caracter strict academic.

Modelul S 3:

➤ **Selecție preponderent în funcție de recomandările profesorilor și ale școlilor.**

Acest model de selecție este cel mai puțin răspândit printre state, fiind creditat cu un grad scăzut de obiectivitate (Urhahne and Wijnia 2021). De exemplu, elevii din medii socio-economice dezavantajate tind în mod sistematic să fie sub-plasați de către profesorii lor, adică un elev dezavantajat socio-economic are șanse mai mari să fie orientat de către profesorul lui către o instituție de învățământ sub nivelul său academic (*ibidem*).

Există însă state, precum Franța, care folosesc recomandările profesorilor, dar doar adiament altor indicatori considerați obiectivi (precum performanța academică), pentru a genera un profil cât mai comprehensiv al elevului la tranziția în învățământul secundar superior.

Raportată la cele trei modele generale identificate aici, situația României este din nou una particulară, pentru că deși pare să implementeze un model selecție de tipul S 1, cel puțin anterior anului școlar 2023-2024, indicatorii de performanță academică sunt construiți deficitar:

- (i) **evaluarea națională de la clasa a VIII-a nu este o evaluare standardizată și nu permite în fapt o ierarhizare reală a elevilor în vederea selecției;**
- (ii) **pondera mediilor din gimnaziu afectează/a afectat⁸ într-un mod netransparent și impredictibil selecția elevilor, atâta vreme cât **evaluarea la clasă nu se bazează pe standarde naționale aplicate uniform în toate școlile din România;** și**
- (iii) **repartizarea computerizată diminuează semnificativ rolul preferițelor familiei și ale elevilor⁹ în alegerea traseului educațional al acestora și amplifică caracterul netransparent și impredictibil al selecției.**

⁸ Anul 2023 este primul an în care mediile din gimnaziu sunt eliminate în procesul de stabilire a ierarhiei de admitere în secundarul superior;

⁹ Potrivit unei analize din presă, în anul 2022, doar puțin peste 70% din elevii care au susținut evaluarea națională au fost repartizați la liceu în primele 5 preferințe exprimate și doar 52% au fost repartizați în primele 2 opțiuni. (<https://www.edupedu.ro/admitere-liceu-2022-cei-mai-multi-elevi-au-fost-repartizati-pe-primele-5-optiuni/>)

C. Tranziția elevilor în învățământul secundar superior - scenarii pentru România

Așa cum remarcam anterior, în ceea ce privește absolvirea învățământului secundar inferior și tranziția în învățământul secundar superior, România implementează un sistem care combină într-un mod complicat:

- (i) evaluarea cu miză mare (evaluarea națională de la clasa a VIII-a),
- (ii) rezultatele școlare din gimnaziu¹⁰ și
- (iii) promovarea automată în învățământul secundar superior profesional.

Acest tip de tranziție favorizează în primul rând segregarea pe bază de performanță – adică creșterea decalajului între calitatea educației în învățământul liceal teoretic și vocațional și calitatea educației în învățământul tehnologic și profesional. Având în vedere că rata de tranziție în învățământul tehnologic și profesional este de aproape 40%, este foarte important ca decalajul între aceste trasee educaționale să înceapă să scadă. De asemenea, având în vedere că în învățământul tehnologic și profesional ajung preponderent elevi din medii dezavantajate socio-economice, România are o problemă reală de echitate a tranziției din învățământul secundar inferior în cel superior (*Gheba 2021; Hatos 2008*) pe care trebuie să o rezolve în viitorul apropiat, ideal prin noul proiect de lege a învățământului preuniversitar.

Așa cum remarcam în secțiunea B2, România implementează în momentul de față un model de selecție a elevilor în învățământul secundar superior de tipul S 1, cu deficiențe importante în ceea ce privește imparțialitatea-obiectivitatea (*fairness*), dar și în ceea ce privește sensibilitatea sistemului la preferințele celor care urmează să fie selectați.

Deficiențele identificate au un efect nedorit inclusiv în ceea ce privește valorificarea reală a performanței academice și a rezultatelor învățării din gimnaziu, influențând într-un mod impredictibil inclusiv accesul elevilor la programele educaționale de calitate înaltă (**din pricina netransparenței** generate de nestandardizarea evaluării naționale, de repartizarea computerizată și de considerarea rezultatelor școlare din gimnaziu, în condițiile în care notarea la clasă nu este reglementată potrivit unor standarde naționale). Practic, **toți elevii sunt afectați, indiferent de nivelul competențelor dobândite anterior sau preferințele lor, profilul lor de interese și pasiuni.**

Pornind de la modelele internaționale analizate în capitolul precedent și de la problemele evidențiate cu privire la diferite aspecte ale lor, **Federația Coaliția pentru Educație propune un set de cinci principii care să ghideze construcția și evaluarea unor scenarii posibile, care să răspundă nemulțumirilor față de modelul actual, pentru o tranziție mai bună a elevilor din România în învățământul secundar superior.**

¹⁰ Mai puțin în anul școlar 2023-2024.

C1. Principii

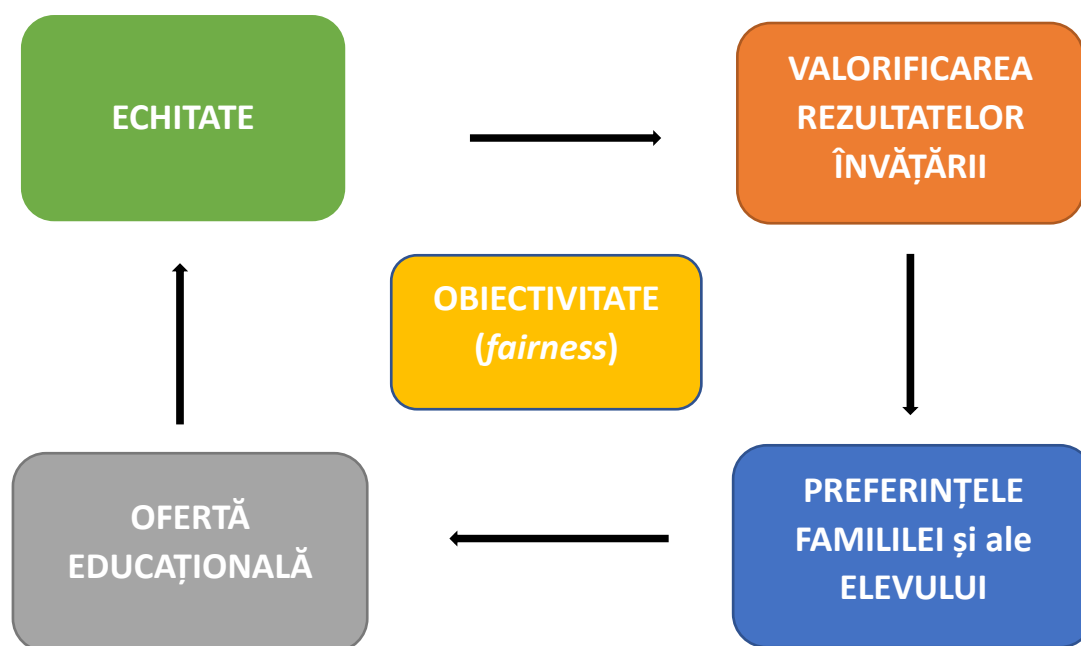

Fig. 9. Principii de analiză și construcție a tranziției elevilor în învățământul secundar superior

Aceste principii sunt (a se vedea figura de mai sus):

- ✓ OBIECTIVITATE (fairness) în selecția elevilor.
- ✓ VALORIFICAREA REZULTATELOR ÎNVĂȚĂRII în selecția elevilor – inclusiv asigurarea accesului la programe educaționale de calitate înaltă.
- ✓ ECHITATE în selecția elevilor sau asigurarea de șanse egale pentru toți elevii.
- ✓ Considerarea PREFERINȚELOR FAMILIEI ȘI ALE ELEVULUI în selecția elevilor.
- ✓ OFERTĂ EDUCAȚIONALĂ diversificată și de calitate în învățământul secundar.

În baza acestor principii propunem spre analiză un set de scenarii pentru tranziția elevilor din România în învățământul secundar superior.

Federația Coaliția pentru Educație răspunde astfel presiunii sociale resimțite de a încerca un răspuns mai bun pentru fiecare elev care intră în clasa a IX-a. Iar această soluție trebuie să țină cont și de alți factori:

- **Dinamica demografică:** este din ce în ce mai greu să existe o ofertă educațională bună și variată în proximitate geografică, astfel încât elevii de 14/15 ani să rămână în familie zi de zi; Această dinamică impune soluții care în alte state, la care ne uităm de model, au fost depășite pentru că populația este concentrată mai degrabă în mediul urban, sau în proximități cu acces la infrastructură de calitate;
- Oferirea de șanse egale este un principiu care trebuie respectat pentru fiecare elev, indiferent de condițiile pe care le are în familie sau în localitatea în care s-a născut. Pentru cei care au nevoie de mai mult sprijin e nevoie de **măsuri compensatorii și investiție mai mare**, la fel cum pentru elevii care pot susține procese de învățare accelerată este nevoie de **medii natural competitive**.

- Oferirea de șanse egale înseamnă și **descentralizare de curriculum la nivelul ciclului liceal** – elevii își cunosc mai bine interesele de învățare, iar managementul liceelor are deja capacitatea de a oferi profiluri și specializări modernizate.

Scenariul 1 (în vigoare pentru anul 2023-2024)

- ✓ **Evaluare națională la finalul clasei a VIII-a.**
- ✓ **Probe: matematică, limba română, probe de aptitudini (pentru învățământul vocațional/profesional).**
- ✓ **Repartizare computerizată pentru toți elevii.**

Față de anii precedenți și față de prevederile Legii 1/2011, pentru anul școlar 2023-2024 se remarcă **eliminarea mediei generale din gimnaziu** din calcularea mediei finale de admitere în învățământul secundar superior. Media de admitere, pe baza căreia se realizează înscrierea în clasa a IX-a de liceu a absolvenților învățământului gimnazial, o reprezintă media generală la evaluarea națională susținută de absolvenții clasei a VIII-a, calculată ca medie aritmetică, cu două zecimale, fără rotunjire, a notelor obținute la probele incluse în Evaluarea Națională (Ordinului nr. 5.243/31.08.2022, anexa 2¹¹).

Raportat la cele 5 principii enunțate anterior, acest scenariu prezintă o serie de dezavantaje importante, care așa cum o arată experiența altor state și **ar fi recomandat să fie ajustate prin noul proiect de lege.**

- **Nu valorifică suficient rezultatele învățării în selecția elevilor – și nici nu asigură accesul elevilor performanți la programe educaționale de calitate înaltă:**
 - evaluarea națională este un singur examen administrat într-o singură instanță, doar la 2 probe (matematică și limba română), care spune foarte puțin despre parcursul academic, profilul și interesele elevilor care urmează să fie selectați pe o rută educațională sau alta.
 - evaluarea națională în forma actuală nu este un test standardizat la nivelul populației de elevi din România, în așa fel încât să permită în mod clar identificarea și diferențierea elevilor capabili de performanță înaltă și orientarea lor către programe educaționale de calitate înaltă.
- **În absența standardizării, selecția bazată pe rezultatele la evaluarea națională nu este întrutotul *fair* (obiectivă), deși are la bază un examen național.**
- **Repartizarea computerizată ține mult prea puțin seama de preferințele elevilor și ale familiei, de potrivirea între cerere și programele pe care le vor urma aceștia în învățământul secundar superior.** Oferta educațională este extrem de limitată ca opțiuni, astfel încât, întâmplător, pentru unii elevi opțiunea „câștigătoare” se va potrivi intereselor lor;

¹¹ https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Legislatie/2022/Ordin_5243_anexe_incluse.pdf

- **Selecția pe baza rezultatelor la evaluarea națională nu sprijină echitatea:**
 - în România există o segregare accentuată pe criteriile de performanță între unități de învățământ, profile, specializări și chiar clase în interiorul aceluiași unități de învățământ, ceea ce nu face decât să accentueze segregarea socio-economică.
 - elevii care nu promovează evaluarea națională ajung pe ruta alternativă (tehnic, tehnologic, profesional), ruta cea puțin performantă și, **mai ales, subfinanțată** la ora actuală în România, **fără șanse reale de ameliorare a rezultatelor educaționale și a perspectivelor de viitor în absența unor măsuri compensatorii.**
- **Nu există stimulare pentru sistem în ansamblu și pentru unitățile de învățământ în particular să își diversifice oferta educațională și nici să își crească calitatea programelor, specializărilor și claselor neperformante:**
 - locurile la programe, specializări și clase neperformante se vor ocupa oricum prin repartizarea computerizată.

Acest scenariu este deficitar din perspectiva tuturor celor cinci principii identificate. Singurul avantaj al lui ar fi că evită problemele asociate modelului 3 din analiza precedentă:

- + **Prin eliminarea mediilor din gimnaziu, este eliminată și subiectivitatea profesorilor și a notării din gimnaziu.**

Scenariul 2 (propus în noul proiect de lege pentru învățământul preuniversitar)

- ✓ **Evaluare națională standardizată la finalul clasei a VIII-a, cu 2 probe: matematică, limba română.**
- ✓ **Repartizare computerizată pentru 40% din locurile disponibile în licee.**
- ✓ **Selecția pentru liceu în cazul cererii mai mari este completată cu încă 2 probe la alegerea liceului, pentru 60% din locurile disponibile;**

Scenariul 2 încearcă să „îndrepte” unele din dezavantajele scenariului 1, în principal: (i) problema standardizării evaluării și deci a caracterului *unfair* (obiectiv) al selecției, (ii) problema repartizării computerizate generalizate care nu ține seama de preferințele elevilor și ale familiilor, precum și (iii) slaba corelare între oferta educațională a liceelor și cererea propriu-zisă din piața educației formată din elevi și familii. În același timp, scenariul 2 menține avantajul scenariului 1 care elimina subiectivitatea profesorilor și a notelor din gimnaziu în selecția elevilor pentru învățământul secundar superior.

Dar scenariul 2 este un scenariu complicat. **La nivelul țărilor membre OECD nu se poate identifica un mod de tranziție asemănător, care să suprapună două evaluări standardizate (la nivel național), administrate succesiv, și, simultan, lipsa oricărei utilizări a rezultatelor școlare anterioare.**

De asemenea, măsura în care acest scenariu reușește să corecteze dezavantajele scenariului 1 este discutabilă. Din analiza noastră, cu limita că nu avem acces la toate informațiile necesare, scenariul 2 nu pare să respecte semnificativ mai bine decât scenariul 1 cele cinci principii enunțate mai sus pentru că:

- **Nu valorifică suficient rezultatele învățării în selecția elevilor**
 - evaluarea standardizată, eventual dublată (în cazul profilelor de matematică și filologice), are în fapt o *validitate predictivă redusă* (OECD 2022, p. 44), adică astfel de teste standardizate sunt predictorii slabi ai rezultatelor/permanenței academice ulterioare; din acest punct de vedere, este tot mai important ca în selecția și profilarea elevilor să se țină seama de cât mai multe aspecte: rezultate anterioare considerate pe mai multe discipline, preferințe, opțiuni, interese. În acest sens nu este deloc surprinzător că *niciuna dintre țările analizate în capitolul anterior nu aplică evaluări externe standardizate fără să folosească și alte criterii: rezultatele educaționale anterioare și/sau preferințele elevilor și ale familiilor în selecția și orientarea lor către un traseu educațional sau altul.*
- **Deși aparent acest scenariu ține seama de preferințele elevilor și ale familiilor, prin faptul că aceștia pot alege liceul sau profilul dorit pentru a susține examenul de admitere, repartizarea computerizată care se menține la nivel de sistem anulează semnificativ acest avantaj;**
 - 40% din locurile în licee vor fi ocupate, indiferent de opțiunile elevilor și ale familiilor, prin ajustări *netransparente* între cele două selecții: evaluarea națională și admiterea la liceu.
- **Selecția pe baza rezultatelor la evaluarea națională + admiterea la liceu standardizate la nivel național nu sprijină echitatea:**
 - în România există o segregare accentuată pe criterii de performanță între unități de învățământ, profile, specializări și chiar clase în interiorul

acelorași unități de învățământ. Îngrijorarea principală este că acest tip de selecție va accentua această segregare, așa cum au arătat-o studii OECD și studii realizate în alte țări, precum Olanda, care nu mai implementează evaluări externe standardizate pentru selecția elevilor (*Bureau for Economic Policy Analysis 2019*);

Ca avantaje ale scenariului 2, potrivit acestei analize, pot fi considerate următoarele:

- + Prin standardizare crește obiectivitatea (*fairness*) a selecției.
- + Prin eliminarea mediilor din gimnaziu, este eliminată subiectivitatea profesorilor și a notării din gimnaziu.
- + Sunt evaluate obiectiv rezultatele învățării din gimnaziu și pentru alte discipline decât matematica și limba română;
- + Probele suplimentare sunt relevante pentru pofilele și specializările oferite;

Scenariul 3 (bazat pe legea 1/2011)

- ✓ **Evaluare națională (externă) standardizată la finalul clasei a VIII-a;**
- ✓ **Probe: limba română, matematică-științe, o limbă de circulație internațională;**
- ✓ **Portofoliu educațional care include rezultatele școlare pentru clasele V-VIII și rezultatele la evaluarea națională;**
- ✓ **Tranziția la liceu se face în baza portofoliului educațional, în limita locurilor disponibile.**
- ✓ **Dacă numărul de locuri este mai mic decât cererea, se introduc criterii de departajare: 70% portofoliu educațional și media generală de absolvire; 30% decizia liceelor (ex. probă suplimentară de admitere)**

Scenariul 3 prezintă în mod clar mai multe avantaje decât scenariile 1 și 2, din perspectiva principiilor enunțate și utilizate în analiză ca filtru pentru modelare:

- + **Prin standardizarea evaluării naționale crește obiectivitatea (fairness) a selecției**
 - pentru evaluarea la științe există două variante: (i) fie o evaluare transdisciplinară matematică și științe, cum prevede legea 1/2011, însă aceasta înseamnă refacerea inclusiv a curriculumul-ui de gimnaziu, precum și profesionalizarea profesorilor de matematică și științe în sensul abordării interdisciplinare a conținuturilor – *lucru care nu s-a realizat în ultimii 12 ani*; fie (ii) o evaluare standardizată pe discipline: matematică, fizică, chimie, biologie, geografie etc., cu posibilitatea ca elevii să aleagă între aceste discipline în funcție de profilele și specializările de interes pentru liceu. Important este faptul că prin diversificarea disciplinelor la evaluarea națională, examenul devine la rândul său mai relevant pentru fiecare elev (OECD 2017).
- + **Prin portofoliul educațional, sunt valorificate suficient rezultatele învățării în selecția elevilor, România alăturându-se în acest fel unui grup de țări care evaluează performanța academică pentru tranziția în învățământul secundar superior atât prin probe standardizate, cât și prin rezultatele educaționale din gimnaziu. Această valorificare superioară reprezintă un avantaj, doar dacă:**
 - sunt elaborate și implementate *standarde naționale* de evaluare/performanță valabile pentru toate disciplinele și anii de gimnaziu, care să ghideze evaluarea curentă la clasă a profesorilor¹².
 - precum și profesionalizarea profesorilor din gimnaziu în ceea ce privește evaluarea bazată pe standarde – măsură recomandată și în raportul OECD din 2017 pentru România (OECD 2017).

¹² Legea educației naționale nr. 1/2011 prevede și în prezent ca toate evaluările să „se realizeze pe baza standardelor naționale de evaluare pentru fiecare disciplină, domeniu de studiu, respectiv modul de pregătire.” (art. 71, alin. 2) dar acestea nu au fost niciodată formulate, adoptate sau implementate;

- + **Acest scenariu ține seama într-o oarecare măsură de preferințele elevilor și ale familiilor**, prin faptul că nu presupune repartizare computerizată.

De asemenea, diversificarea probelor de la evaluarea națională permite o mai bună caracterizare a performanței academice, inclusiv în vederea alegerii unui traseu educațional în învățământul secundar superior mai apropiat de preferințele, interesele și competențele elevilor.

Totuși, în ansamblu, tranziția la liceu este relativ inflexibilă, în sensul că performanța academică este criteriul dominant. Modelul internațional cel mai apropiat de acest scenariu este Polonia.

Alte dezavantaje ale scenariului 3 sunt:

- **În zona de echitate:** ușoara flexibilizare a admiterii la liceu (prin eliminarea repartizării computerizate, diversificarea probelor de la evaluarea națională și luarea în calcul a portofoliului educațional) nu poate totuși combate eficient segregarea accentuată pe criterii de performanță între unități de învățământ, profile, specializări și chiar clase în interiorul aceluiași unități de învățământ. Admiterea rămâne în acest scenariu una accentuat competitivă în acest scenariu, fapt ce menține stratificarea socio-economică existentă între elevi.
- **În zona de calitate:** nu există stimulare pentru sistem în ansamblu și pentru unitățile de învățământ în particular să își diversifice oferta educațională și nici să își crească calitatea programelor, specializărilor și claselor, mai ales a celor neperformante, atâta vreme cât locurile la programe, specializări și clase neperformante se vor ocupa oricum prin algoritmul de ocupare prin alunecare.
- **În zona de obiectivitate (*fairness*):** atâta vreme cât nu vor exista standarde naționale de evaluare/performanță pentru gimnaziu (*pentru tot sistemul, dar gimnaziul este relevant pentru prezenta analiză*) portofoliul educațional prezintă riscul de a fi un factor aleatoriu de selecție.

Cum putem modela o soluție mai bună?

Scenariile propuse în continuare vor urmări să echilibreze criteriul performanței academice, dominant până în acest punct, cu alte criterii (precum preferințele elevilor/familiilor și ofertele de admitere ale liceelor), în aranjamente mai flexibile decât scenariile 1, 2 și 3¹³.

Cu alte cuvinte, ne vom îndepărta într-o măsură mai mică (Scenariul 4), respectiv într-o măsură mai mare (Scenariul 5) de modele identificate preponderent în țările central și est-europene, care păstrează o linie centralizatoare destul de clară, precum Polonia, Estonia, Cehia sau Ungaria.

Astfel, ne vom orienta către modele vest-europene și nordice, care așa cum vom vedea au un caracter descentralizat: mai puțin pregnant (Marea Britania), respectiv mai pregnant (Germania, Austria, Franța, Finlanda).

¹³ Coaliția pentru Educație a mai explorat scenariile de această factură, propunând modalități de echilibrare a criteriilor bazate pe performanță cu criterii ce țin de nevoile, interesele și preferințele exprimate ale elevilor. A se vedea raportul *Rostul școlii obligatorii în România* (2018).

Scenariul 4 (nou)

- ✓ **Evaluare națională (externă) standardizată la finalul clasei a VIII-a, cu probe: matematică, limba română, științe, istorie, o limbă de circulație internațională;**
- ✓ **Liceele stabilesc criteriile de selecție pentru fiecare program, specializare etc. în principal pe baza rezultatelor de la evaluarea națională (medie generală, nota la o anumită probă etc.).**
- ✓ **Elevii se înscriu la liceu în funcție de preferințe;**
- ✓ **Liceele selectează elevii înscriși potrivit criteriilor (în cazul în care numărul de înscrieri depășește numărul de locuri);**
- ✓ **Liceele își refac oferta educațională, în cazul în care numărul de înscrieri este semnificativ sub numărul de locuri;**

Scenariul 4 este aplicat într-o formă mai mult sau mai puțin asemănătoare în state care au o puternică și îndelungată cultură a evaluării, cu accent pe competitivitate, relevanță, obiectivitate (*fairness*), dar și pe diversitate și stimulare pentru instituțiile de învățământ, așa încât acestea să își crească calitatea programelor oferite, precum Marea Britanie.

Acest scenariu prezintă o serie de avantaje față de scenariile precedente, dar și o aliniere mai bună cu cele cinci principii enunțate.

- + **Prin standardizarea evaluării naționale crește obiectivitatea (fairness) selecției** ca și în scenariul 3.
- + **Scenariul ține seama de preferințele elevilor și ale familiilor**, mai bine decât în scenariul 3 pentru că presupune realizarea unei convergenței între cererea exprimată de preferințele elevilor/familiilor și oferta liceelor.
- + **În zona de calitate:** prin concurența între ofertele educaționale ale instituțiilor de învățământ, apare o stimulare a acestora astfel încât să își diversifice oferta educațională și să își crească calitatea programelor, profilurilor și specializărilor, mai ales a celor neperformante/neselectate de elevi. Același mecanism ar putea fi aplicat și pentru învățământul profesional.
- + **În zona de echitate:** printr-o aliniere mai bună a ofertei educaționale cu cererea reală (decât în scenariul 3), segregarea pe criterii de performanță devine mai puțin puternică, *dar ea nu este abordată în mod direct în acest scenariu.*

Ca dezavantaje ale acestui scenariu, pot fi evidențiate următoarele:

- **Apare o evaluare națională la finalul clasei a VIII-a foarte complexă, poate prea complexă:** cu probe numeroase, ce vor fi date într-un interval de timp scurt. Evaluarea națională ajunge să fie un examen de complexitatea Bacalaureatului.
- **Nu sunt valorificate propriu-zis rezultatele învățării din gimnaziu**, sau nu există corelare între rezultatul la test, fie el și standardizat, cu învățarea la clasă;
- **În zona de obiectivitate (fairness):** atâta vreme cât nu vor exista standarde naționale de evaluare/performanță pentru toți anii de gimnaziu, portofoliul educațional prezintă riscul unui factor aleatoriu de selecție.

- ✓ Portofoliu educațional construit prin evaluări naționale (externe) standardizate programate pe durata ultimilor doi ani de gimnaziu;
- ✓ Există adoptate și se implementează standarde naționale de evaluare/performanță pentru rezultatele școlare din gimnaziu;
- ✓ Pot fi programate probe la finalul gimnaziului;
- ✓ *Liceele stabilesc criteriile MINIME de acces pentru fiecare program, specializare (portofoliu educațional, inclusiv rezultatele la evaluarea națională, preferințele elevilor, opțional probe suplimentare etc).*
- ✓ Elevii se înscriu la liceu în funcție de preferințele lor, ale familiilor sau în funcție de oferta educațională în baza unui proces de consiliere;
- ✓ Liceele selectează elevii care îndeplinesc criteriile minime; în cazul în care numărul de înscrieri depășește numărul de locuri se are în vedere un sistem de selecție;
- ✓ Liceele își refac oferta educațională, în cazul în care numărul de înscrieri este semnificativ sub numărul de locuri;

Acest scenariu este aplicat cu unele diferențe și variante de un număr de state dintre cele analizate în capitolul B, precum Germania sau Estonia (într-o anumită măsură). Estonia este mai degrabă aliniată scenariului 3, dar prin faptul că în situații excepționale permite accesul la liceu doar pe baza portofoliului de rezultate școlare din gimnaziu, poate fi trecut și aici.

Dacă dintre criteriile de analiză eliminăm rezultatele la evaluări externe (naționale) standardizate la finalul gimnaziului, atunci numărul țărilor care aplică versiuni ale acestui scenariu flexibil este semnificativ mai mare, iar exemple importante sunt Austria, Franța, Portugalia, Finlanda sau Spania.

Raportul OECD din 2017 pentru România include această recomandare printre opțiunile de reformă a evaluării (OECD 2017): este „esențială realizarea unei reforme a examenelor, mai ales a celui de la clasa a VIII-a, pentru ca România să realizeze la nivelul procesului de predare și învățare schimbările pozitive prevăzute în noul curriculum și să creeze un sistem mai echitabil, în care elevii din diferite medii au șanse de reușită.”

Ca dezavantaje principale pentru România, putem identifica:

- **În zona de obiectivitate (*fairness*):** atâta vreme cât nu vor exista standarde naționale de învățare/evaluare/performanță pentru toate disciplinele și toți anii de gimnaziu, precum și o bună alfabetizare a profesorilor în zona evaluării, portofoliul educațional prezintă riscul să fie factor aleatoriu de selecție.
- **există predispoziția pentru o evaluare națională la finalul clasei a VIII-a foarte complexă, poate prea complexă:** cu probe numeroase, ce vor fi date într-un interval de timp scurt. Evaluarea națională ajunge să fie un examen de complexitatea Bacalaureatului.

Dat fiind ultimul dezavantaj, am modelat o variantă a scenariului 5, scenariul 5b

Scenariul 5b (nou)

- ✓ **Portofoliu educațional cu standarde naționale de performanță pentru rezultatele școlare din gimnaziu:**
- ✓ ***Restul caracteristicilor scenariului 5;***
- ✓ ***Nu există evaluări externe standardizate la finalul gimnaziului, elevii fac tranziția către liceu în baza portofoliului educațional și consilierii școlare;***

Acest scenariu are avantajul general de a fi cel mai flexibil și mai suplu dintre cele discutate. De asemenea, prezintă o bună aliniere cu principiile enunțate, acordându-i fiecăruia o anumită importanță.

Ca puncte tari ale acestui scenariu putem evidenția:

- + **O descentralizare mai mare a tranziției în învățământul secundar superior;**
- + **Încurajarea, prin competiție, a unităților de învățământ să își diversifice oferta educațională și să crească calitatea programelor și specializărilor pe care le propun.**
- + **Considerarea într-un mod mai substanțial a preferințelor elevilor/familiilor, intereselor acestora și a zonelor de competențe ale fiecăruia, măsurate prin rezultate școlare anterioare cu validitate predictivă mai mare pentru succesul academic și perspectivele de carieră decât rezultatele la teste standardizate (Galla et al. 2019);**
- + **Scenariul poate funcționa la fel de bine și pentru învățământul profesional;**
- + **Pentru programele de învățământ secundar superior foarte competitive și de calitate înaltă se poate opta pentru probe de admitere, inclusiv probe standardizate, cum se întâmplă în prezent în Turcia, ceea ce înseamnă respectarea principiului de șanse egale și pentru elevii cu profil de performanță;**
- + **În ansamblu însă, prin reducerea ponderii selecției bazate pe performanță, există șansa unei accesări mai echitabile a învățământului secundar superior.**
- + **De asemenea, el poate funcționa foarte bine în tandem cu evaluările standardizate de sistem (II, IV, VI, VIII). Evaluările de sistem pot fi realizate chiar pentru fiecare an școlar în învățământul secundar superior dacă, de exemplu, sunt administrate prin eșantionare în așa fel încât elevii să nu fie supra-expuși evaluărilor standardizate.**

Totuși, pentru implementarea acestui scenariu este necesară:

- **Dezvoltarea standardelor de învățare/evaluare/performanță și profesionalizarea profesorilor în zona evaluării bazate pe standarde.** Altfel, principiul central privitor la obiectivate (*fairness*) nu poate fi respectat.

Concluzii

Prin analiza a șase scenarii de tranziție a elevilor din România în învățământul secundar superior, raportat la modele internaționale identificate în țări din Europa și Turcia, cu respectarea unui set de principii convenit, putem conchide că atât **sistemul actual de tranziție**, cât și cel propus în noul proiect de lege a educației, dar și în vechea lege a educației (legea 1/2021) **pot fi îmbunătățite**.

Comparat cu direcțiile prioritare din [Manifestul](#) Federației Coaliția pentru Educație, document care îi fundamentează activitatea, cât și în lumina principiilor enunțate, opțiunea apropiată este scenariul 5b, care oferă cel mai bun nivel de flexibilitate. Țări care aplică scenarii asemănătoare și care pot reprezenta exemple utile pentru o reformă în acest sens sunt: Finlanda, Franța, Austria, Portugalia, Spania.

Totuși, având în vedere particularitățile României și dificultățile sale în a descentraliza în general, probabil că o alegere mai realistă și rezonabilă ar fi scenariul 5 (5a) sau scenariul echilibrat ca flexibilitate, respectiv scenariul 4. Aceste alegeri au nevoie să fie înțelese ca **descentralizare** a tranziției elevilor în învățământul secundar superior și reprezintă un element de viziune pentru viitorul sistemului de educație din România. Țări care aplică scenarii asemănătoare și care pot reprezenta exemple utile pentru o reformă în acest sens sunt: Marea Britanie, Germania, Estonia.

Dacă alegerea este, în schimb, să rămânem într-o zonă mai conservatoare (păstrând o centralizare mai puternică a tranziției), atunci dintre scenariile prezentate, scenariul 3 bazat pe Legea 1/2011 pare a fi cel mai adecvat în raport cu principiile evidențiate. Țările care implementează modele asemănătoare cu propunerile din Legea 1/2011 sunt Cehia, Ungaria, parțial Estonia.

Pentru scenariul propus în noul proiect de lege a educației (scenariul 2) nu am identificat modele internaționale în mod clar asemănătoare.

Pentru scenariul aplicat în prezent în România (scenariul 1), Polonia prezintă cel mai apropiat caz.

Observații:

În cadrul discuțiilor din Consiliul Director al Federației Coaliția pentru Educație, am analizat inclusiv opțiunea înscrierii elevilor la liceul cel mai apropiat de domiciliu.

Argumentul principal este cel al eterogenității: elevii sunt expuși unui mediu care replică realitatea, discuțiile sunt de niveluri variate, clasele eterogene sunt mai eficiente din punct de vedere al relațiilor și interacțiunii, inclusiv pentru elevii „buni”. Constituirea de formațiuni de studiu eterogene din punct de vedere al nivelului de competență al elevilor este inclusă în multe programe de reformă. Pe de altă parte, studiile confirmă că profesorii preferă clasele omogene.

Credem că formațiuni de studiu mai eterogene pot crește calitatea educației, mai ales dacă există măsuri compensatorii pentru atenuarea impactului pe care îl are mediul socio-economic asupra elevilor și învățării acestora, pentru că: *„Stratificarea este rezultatul diferențierii educaționale și se referă astfel la măsura în care elevii sunt grupați în diferite clase, școli sau programe de studii, pe baza capacității lor, a intereselor sau a altor caracteristici. (...) O consecință importantă a stratificării este concentrarea elevilor cu un nivel similar din punct de vedere al capacității lor în aceleași școli sau aceleași clase, intensificând prin urmare segregarea școlară. În același timp, impactul mediului socio-economic asupra performanțelor tinde să fie mai mare în sistemele foarte stratificate, cu diferențe mai mari între elevii proveniți din familii cu un nivel socioeconomic ridicat și cei proveniți din familii cu un nivel socio-economic modest.”* (Eurydice, 2020).

Un argument secundar a fost vârsta elevilor și nevoia lor de a fi aproape de familie, ceea ce nu poate fi îndeplinit în actuala dinamică demografică, pentru localitățile cu scădere dramatică a numărului de locuitori.

Limite:

Federația Coaliția pentru Educație înțelege că există resurse care pot fi consultate și care pot nuanța cele expuse. Aceasta nu este o analiză exhaustivă, iar atât scenariile, cât și concluziile pot fi îmbunătățite.

Referințe

- Bureau for Economic Policy Analysis (2019), *The value of final tests in primary education*, <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-policy-brief-2019-03-de-waarde-vaneindtoetsen.pdf>
- Coaliția pentru Educație (2018a), *Rostul școlii obligatorii în România*, <http://coalitiaedu.ro/pozitii-publice/raport-final-rostului-scolii-obligatorii-romania/>
- Coaliția pentru Educație (2018b), *Momentul critic al învățământului profesional din Romania. De la intervenții punctuale, la politici publice*, <http://coalitiaedu.ro/pozitii-publice/momentul-critic-al-Invatamantului-profesional-din-romania/>
- European Commission/EACEA/Eurydice (2020), *Equity in school education in Europe: Structures, policies and student performance*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a18e3a88-1e4d-11eb-b57e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-170147202>.
- Galla, B. et al. (2019), “Why High School Grades Are Better Predictors of On-Time College Graduation Than Are Admissions Test Scores: The Roles of Self-Regulation and Cognitive Ability”, *American Educational Research Journal*, Vol. 56/6, pp. 2077–2115, <https://doi.org/10.3102/0002831219843292>.
- Gheba, A. (2021), „Tranziția inechitabilă către sistemul liceal. Studiu de caz: admiterea la liceu în București, România”, *Sociologie Românească* 2, pp. 9-44, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1017592>
- Grassucci, D. (2022), *Maturità e Terza Media: promossi il 99,9% dei candidati, crescono 100 e lode*, <https://www.skuola.net/maturita/maturita-terza-media-2022-tutti-promossi1011505x.html>
- Hatos, A. (2008), „Impactul segregării și diferențierii asupra performanțelor școlare ale elevilor din clasele 10–12. O analiză multinivel”, *Calitatea vieții* 1-2, pp: 141-158, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=80323>
- Kitchen, H. et al. (2019), *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Student Assessment in Turkey*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5edc0abe-en>.
- OECD (2017) *Studii OCDE privind evaluarea și examinarea în domeniul educației – România 2017*, https://www.edu.ro/sites/default/files/Studiu_OECD.pdf
- OECD (2019), *PISA 2018 Results (Volume II): Where All Students Can Succeed*, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/b5fd1b8f-en>.
- OECD (2022), *Managing student transitions into upper secondary pathways*, [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/EDPC/RD\(2022\)19&docLanguage=en](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/EDPC/RD(2022)19&docLanguage=en)
- Ministerul Educației (2022), *Raport privind starea învățământului preuniversitar din România 2021-2022*, București, https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Minister/2022/Transparenta/Starea_invatamantului/Raport-Starea-Invatamantului-preuniversitar-2021-2022.pdf
- UEFISCDI (2017) *Policy Brief: Examenul de Bacalaureat 2017*, București, <https://uefiscdi.gov.ro/resource-824104-policy-brief-no2-1-.pdf>
- Urhahne, D. and L. Wijnia (2021), “A review on the accuracy of teacher judgments”, *Educational Research Review*, Vol. 32, <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2020.100374>